

MEDLEMSBLAD hösten 2023



Albo Härad's Hembygsförening

Tema råg



Vi ser tillbaka på ett år med många uppskattade programaktiviteter och visningar av våra byggnader. Det känns bra och ger oss alla frivilliga energi att fortsätta föreningens verksamhet. Framöver verkar det bli minskade möjligheter att söka bidrag för underhåll av våra byggnader. Vi ser oss därför nödgade att införa entréavgifter och deltagaravgifter vid en del av våra programpunkter. Hoppas att ni har förståelse för det och ändå kommer lika flitigt.

I november startar det roliga arbetet med att sätta ihop nästa års program. Har du synpunkter eller önskemål hör gärna av dig. Vi tjuvstartar året med Felixgubbeaktiviteter på Glimmeboda den 14 januari kl. 13. Se mer på web och sociala medier. Vi kan även avslöja att vi kommer besöka gruvorna i Onslunda som visserligen är utanför häradet men många har haft anknytning till.

Reparationen efter skadegörelsen 2022 av Hallamölla går sakta framåt. Det tar tid att skaffa fram rätt virke och förbereda det innan hopsättning, till bland annat ett nytt kvarnhjul. På Glimmeboda kommer skadorna efter asken som föll över ett av uthusen inte att bli åtgärdade förrän 2024. De kunniga hantverkare vi anlitar har mycket att göra. Mellby mölla hoppas vi få in mer pengar i form av bidrag och fondansökningar så att vi kan göra vid den 2024. Utöver det har vi en hel del årligt underhåll av byggnaderna framför oss.

Medlemsavgifterna är en viktig grund i vår ekonomi så vi hoppas att du/ni som inte redan betalat i år vill göra det nu. Bankgiro 500–4114 eller swish 1 234 454 625, glöm inte att uppge ert namn, adress mm. Avgiften är 150 kr/person. From med 2024 är medlemsavgiften 175 kr/person, betalas efter 1 januari. Stödjande företag betalar 1 000 kr och får då sin logga i programmet.

Vi vill gärna ha er e-postadress för att lättare och billigare kunna kontakta er. Maila info@alboharad.se

För mer information se vår hemsida www.hembygd.se/albo-harad.

För styrelsen, Gunilla Arvidsson, ordförande

Medlemsbladets tema är råg. Hembygdsföreningen odlar råg både på Glimmeboda och Bondrum. Råg var också ämnet för kulturarvsdagen som genomfördes på Bondrumsgården den 10 september i år.

I detta blad vill vi försöka berätta om hela processen från sådd till användning av den färdiga rågen.

De tidigaste bevisen för bakning är från Mesopotamien 6000–8000 år före vår tideräkning och man tror att bakningen kom till Europa före Kr och till Norden omkring år 1000 och det är rimligt att tro att man har tröskat lika länge.

Rågen används både för taktäckning och till säd.

För taktäckning kan man använda både vass och halm. På våra K-märkta byggnader måste vi använda råghalm, eftersom det inte funnits några vassjöar i närheten. Tak med halm och vass behöver förnyas; halm efter ca 20 år och vass efter ca 50 år.

På våren förbereds jorden. Här är det Sven-Anders Gustavsson och Kent Hansson som kör med årder efter häst på Bondrumsgården.



Man sår på hösten, eftersom höstrågen blir längre och stråstyvare.



Sådd kan ske på olika vis. Till vänster visas en rad-såmaskin.

Fjolårets sådd skedde med såmaskin efter traktor. Bilden är från Glimmeboda.



Eftersom det är brist på halm och även på vass så började Glimmeboda för ca 15–20 år sedan att själv odla råg. På Bondrumsgården odlades i år ca 1500 kvm av åkern söder om gården. Denna råg ska bli långhalm och användas till taktäckning.

Utsädet vi använder är Källundaråg. Den kommer från en sort framtagen av föreningen Allkorn kallad Fulltoftaråg, som själv korsat sig med närodlade sorter.

Vi är även med i ett Leader-projekt som avser att utveckla och bygga en ändamålsenlig långhalmströska för framställning av takhalm till kulturbyggnader.

Här, den 12 maj, börjar grödorna komma upp på Bondrum. Vete till vänster råg och till höger. Båda såddes på hösten. De gamle sa att om Erik ger ax ger Olof kaka (18 maj respektive 29 juli).



Någon gång i slutet juli, början på augusti började man skörda. Först kom lien, sen självavläggaren då man fick binda kärvarna för hand, och sen kom självbindaren.

Här hugger Hans Nilsson med lie på Glimmeboda.



Att räfsa och binda var förr kvinnogöra. Dock var man när bilden togs på Bondrumsgården mera jämställd.

22 juli 2023 höggs rågen på Bondrum med självbindare dragen av en traktor.

Göran Nilsson sköter självbindaren. Ingmar Svensson kör traktorn.



Kärvarna ställs för torkning.
Flera kärvar ställs tillsammans i travar för att stötta varandra, se bilden från Glimmebodagården på första sidan.

Därefter följde inåkning och tröskning som förr oftast var vinterarbete.



Det gamla sättet att tröska är med slaga "plejel" på skånska. Plejeln består av 2 pinnar sammanfogade, ofta med ålaskinn.



Tröskningen mekaniserades under 1800-talets andra hälft och skedde med ett "piggaverk" stifttröska som drevs av en vandring dragen av hästar eller oxar. Det fanns också tröskor som vevades för hand och då krävdes det 4 man för att dra en sådan tröska. Ångmaskinen kom till användning på storgårdarna vid sekelskiftet 18–1900 eller strax innan och sedan utvecklades drivkällorna under 1900 talet. Tröskföreningar bildades i våra trakter under 30-och 40-talet och upphörde på sent 60 tal. Tröskan kördes med traktor runt hos medlemmarna i tur och ordning och på slutet av säsongen kunde även de som inte var med i föreningen få tröskat men de fick inte någon utdelning av vinst i föreningen.

På 1950 talet började skördetröskorna användas i jordbruket och i slutet av 1960 var det bara skördetröskor som användes, och man kunde under 1970 talet tröska ca. 10 ton på en timme. I dag klarar en stor tröska det 10 dubbla. Vid millennieskiftet beräknade man att en stor tröska gjorde lika mycket som 10 000 man. När vi tröskar 3 man på Glimmeboda, får vi ihop 10–12 nekar i timmen ungefär knappt 1 kvadratmeter färdigt tak.

På tröskegården tröskades det med slaga och med ”piggaverk” stiftröska och trösken drevs med vandring. Trösken på Bondrumsgården är tillverkad vid Cimbrishamns gjuteri och troligtvis tillverkat vid sekelskiftet. Till tröskeverket kunde kopplas ett skakarverk för att skilja kärnorna från halmen. Det finns ett skakarverk på Bondrumsgården men det är inte användbart.





En vandring, en hästkraft, kan driva olika redskap. Utväxlingen är ca 1–25. När hästen har gått ett varv, har axeln snurrat 25 varv. Det finns dessutom en frigångskoppling för att hästen inte ska få stången i hasorna när den stannar. Man kan också vända rotationsriktning genom att ändra medbringaren i frigångskopplingen.



På kulturarvsdagen visades också med en "ribba" repa som användes för att bereda halmen så att den kunde användas till att täcka tak med.

"Värharpan" rensverket som användes på tröskdagen är tillverkat vid CFJ Ljunggrens verkstäder i Kristianstad och det företaget upphörde 1925.



Slutprodukterna är långhalm till taktäckning, samt mjöl.
Kärnan tar vi vara på; harpar, rensar och maler på stenkvarn.
Glimmebodas rågmjöl är ett väldigt fint rågmjöl, som brukar
säljas vid våra olika aktiviteter, se bild på sidan 7.

Takläggaren
tar vid, här
en bild från
Bondrum.
Förr var man
sin egen
takläggare,
och hade
ofta inte råd
till mer än
ett sti om
året.



Ett sti är ca 2 m brett, och så långt man nådde utan att flytta
stien. Se bilden nedan.

